…قایرۆسی کرۆنــاو ســەرمایەداری
لە جیهان حەمید تەقوایی

بڵاوبنەوەی نەخۆشی کوشندەی کرۆنا ژیانی کۆمەڵایەتی لە زیاتر لە سەدوحەفتا وڵاتی جیهاندا بەتەواوەتی شێواندوە و لەزۆرێکیاندا بەکردەوەوەستاندوە.کارو وەرزش وهونەرو سەرگەرمی وگەشت وهەموو کۆڕ وکۆبــونەوەو چــالاکیەکیە بەکۆمەڵەکــانی بەکــردەوە وەســتاوە.خەڵک لەمال□□و□ دانیشتون وەهیچ کەس نازانێت کە ئەم بارودۆخە هەتاکەی درێــژەی ئەبێت.قەیرانیکــی تەندروســتی-پزیشکی بەخێرایــی گۆڕاوە بە قەیرانــی ئــابوری وسیاســی-کۆمەڵایەتی سەرتاســەری دونیــایی لەدڵەڕاوکێــدا ونکردوە.قســەی ڕۆژ بــوەتە قەرەنتینەو لەمــال□□و□ دانیشەو کۆبونەوە مەکە وتەوقەمەکە وباوەش بەیەکدامەکەن وپێکەوە مەژین وسەفەر مەکەن.هەرچەند لە تەنها وگۆشەگیرترو دورتر لەوانیتر بیت،باشترە!

ئینسانێک کە لەدایک بوی ژیانی کۆمەڵایەتی وکۆبونەوەو هاوژیانی وپێکەوەبونە.ناچــار بـــوە لەپینــاو مــانەوەی خۆیـــدا دورکەوێتەوە،لەمــال□□و□ بمێنێتەوە،خۆپــاریزی بکــات لە دیــدارو بینینەوەی لەگەڵ دۆســت و نزیکەکانی،تەنــانەت لەســەر شەقــام “دورکەوتنەوەی کۆمەڵایەتی”لەگەڵ ئەوانی تر پەیڕەوبکات.لەوتەیەکدا کۆمەڵگە لەپێناو مانەوەی خۆیدا ئەبێت کۆمەڵگە نەبێت!ئەم ناکۆکیە لەکــوێەوە هاتوە؟بەڕوا□□ت قایرۆســێکی تــازەدەرکەوتوی نەناسراوو نەخۆشییەکی کوشندە وپەتایەکی سەخت بەرپرسی ئەم بارودۆخەیە.بەڵام ئەمە تەنها ڕواڵەتی قەزی□کی□،□یشەی مەسەلەکە ئەمە نیە.

ئینسان بونەوەرێکی کۆمەڵایەتیە.نەک تەنها کاروبەرھەم ومانەوەی بەتەنیای، بەڵکو تەنانەت فیسۆلۆجی ئینسان،نەک تەنها شوناسی کۆمەڵــایەتی بەڵکــو بــونی بــایۆلۆجی ئینســان،قەرزاری ژیــانی کۆمەڵایەتیەتی.ئینســان لە دایــک بــوی کۆمەڵگەیەو پێویســتی بەکۆمەڵگەیە.هێــزی ئینســان لە ڕوبەڕوبــونەوەی بەڵــاو کارەســاتە ســروشتیەکان،ئاگر کەوتنەوەو لافــاو وزەمــین لەرزەو کولێراوپەتــاو درمەکوشندەکانی تر،هەروەها هەوڵ وچالاکی وژیانی کۆمەڵایەتیەتی،وە کاتێکی ۆەک ئەمڕۆ لەبەرامبەر کارەساتێکی سروشتیدا ناچار دەبێت ژیــانی کۆمەڵــایەتی بوەســتێنێت،وە دڵەڕاوکێــی توشــدەبێت،دەنگۆ بڵاودەکــــاتەوە،دەچێتەوە نــــــاوخۆی ولەخۆی دەپرســــــێت کێشەکەلەکوێدایە؟ئەبێت پایەی دژی کۆمەڵایەتی،وە هەر بەو پێیە دژی ئینســانی،بێت کەوا بۆ مــانەوەی خۆمــان ناچــار بیــن ژیــانی

کۆمەڵایەتیمان بوەستێنین.گوایە ئەمە تەنها پەتایەکی کوشندە،بەڵکوهەموو ڕژێمی کۆمەڵایەتی ئیستایە کە نامۆیە بە ئێمەودا پۆشراوە بەڕازونهێنی ئاڵۆز.شتێک کەئەبێت لەهەمان ڕژێمی سیاسی -ئابوری-کۆمەڵایەتی ئێستادا لەگەڵ ژیانی کۆمەڵایەتی ئینسان لەناکۆکیدا بێت کە ک□م□گ□ لەبەرامبەر بە بڵاوبونەوەی نەخۆشیەکدا بۆستێنێت.

ڕاستیەکەی ئەوەیە کە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی لەگەڵ خۆیدا نەکەوتوەتە ناکۆکی وبەپێی پێناسە ناتوانێت بکەوێتە ناکۆکی.ئەبێت بۆبنەمای کێشەکەلە چینایەتی بونی کۆمەڵگەدا بگەڕێت.ئەوە کۆمەڵگەی ئینسانە یەکسان وئازادەکان نیە کەلەبەرامبەر ڤایرۆسی کرۆنادا کەوتوەتە سەرئەژنۆ،بەڵکو کۆمەڵگەی چینایەتیە.کۆمەڵگەیەک کەلەسەر بنەمای قازانج وکۆکردنەوەی سامانی هەرچی زۆرتری کەمێنەیەکی مفتەخۆری خاوەن سەرمایە ڕیکخراوە.کۆمەڵگەیەکی لەو شێوەیە کەلە بەرامبەر بڵاوبونەوەی نەخۆشیەکی کوشندەدا تێکدەشکێت.ئەوە کۆمەڵگەی ئینسانە یەکسانەکان نیە بەڵکو نیزامی چینایەتیە کەناچار دەبێت خەڵک لەماڵەوە دانیشێنێت هەتا بمێنێتەوە.ئەزمەی کرۆنا قەیرانی نیزامی سەرمایەداریە نەک قەیرانی کۆمەڵگەی ئینسانی.

کۆمەڵگەیەک لەگەڵ بڵاو بونەوەی نەخۆشیەک"غافڵگیر"ئەبێت کە لەسەر بنەمای قازانج هێنان ڕێکخرا بێت.نەک لەسەر بنەمای وەڵامدانەوە بە پێویستیەکانی هاوڵاتیان نیزامێک کە تا ئەو جێگایە دەست بۆ تەندروستی ودەرمان دەبات کە قازانجهێنەر بێت بۆی.
ئەڵێن بارودۆخەکە تایبەتە،سەرچاوەو ئیمکاناتی پزیشکی پێویستمان نیە،نەخۆشخانەو پزیشک وپەرستاری پێوستمان نیە.دەمامک ودەستکێش وجیهازی هەناسەدان (جیهازی تنفس)ی دەستکردی کەممان هەیە وهیتر وهیتر.بەڵام ناڵێن کە چەندین ساڵە لە بودجەی خزمەتگوزاریە گشتیەکانیان بردوەو کردویانەتە بودجەی سەربازیەوە،هەموو ساڵێک ل□ بودجەو بیمە کۆمەڵایەتی وتەندوستی ودەرمانیەکانیان کەمکردوەتەوە،وەدەوڵەمەندەکانیان لەباج بەخشیوە،سک هەڵگوشینی ئابوری وه□زاری وفەلاکەتیان گشتگیر کردوە،هەموشتێکیان سپاردوە بەبازاڕی ئازادو یاسا ئاڵتونیەکانی قازانج هێنانی هەرچی زیاتر.تەندروستی ودەرمانیشیان کردوەتە کاڵاو ئێستا هاوار دەکەن کە ئامادەنین!پارێزگاری ولایەتی نیۆرک دوێنێ ڕاگەیاند کە بەلای زۆروە تا دوهەفتەی تر ئیمکاناتیان سەرچاوەی پزیشکی یان کۆتایی دێت وە گەر چارەسەری دەست وبرد نەبێت ناچارن وەک ئیتاڵیا لەنێوان نەخۆشەکاندا هەڵبژاردن بکەن،ژمارەیەکی دیاریکراو چارەسەر بکەن

وئەوانی تر بەمەرگ بسپێرن.لە وڵایەتە یەکگرتوەکان،لەدەوڵەمەندترین وگەورەترین ئابوری جیهان،تەنانەت دەمامک ودەستکێش و جل وبەرگی وپێویستیەکانی نەشتەرگەری زۆر کەم بوەتەوە.ئەڵێن ئەم بارودۆخە پێش بینی کراو نەبوو وە غافڵگیر بوین.بەڵام بالەوە گەڕێین کە لەم چەند دەیەی ڕابردودا پەتایی نەخۆشی هەروەها ئایدزو سارس وئیبۆلا بە ئەندازەی پێویست زەنگی مەترسیان لێداوەو جێگایەکی بۆ غافڵگیر بون نەهێشتبویەوە،پرسیارەکە ئەوەیە کە بۆچی سەرباری گەشەی سەرسوڕهێنەری تەکنەلۆجیا لەشۆڕشی ئەلکترۆنی،شۆڕشی پێشەسازی چوارەەم،تەنانەت دەوڵەمەندترین وڵاتی دونیا بودجەو ئیمکاناتی پێویستی نیە بۆ بارودۆخی لەناکاو؟هەزاران ملیار دۆلار دەکاتەپرۆژە ئەتۆمیەکان وغەیر ئەتۆمیەکانیان بۆ بارودۆخی جەنگیان کە لەوانەیە ڕوبدات،بەڵام کە دەگاتە سەرەی سەلامەتی هاوڵاتیان ئیمکاناتی تەواویان نیە!تەکنەلۆجیای شەڕو بنەکەکان وبارەگا وکادرە سەربازیەکان نیان سەردەبەنە ئاسمان،بەڵام لێکۆڵینەوەی پزیشکی ونەخۆشخانەکان وژمارەی پزیشکەکان وپەرستارەکان هەموو ساڵێک سنووردارتر و کەمتر ولاوازتر دەبنەوە.

جیهانی سەرمایەداری پێش قەیرانی کرۆناش قەیرانی پزیشکی هەبوو،لەگەڵ کێشەی کەم بونی پزیشک وخەستەخانە ودەرماندا بەرەوڕوبوە،بڵاو بونەوەی ڤایرۆسی کرۆنا تەنها کیشەکەی بەرجەستەترو خێراترکرد.ئایا نابێت لە جێگای کۆپانیاکانی بەرهەمهێنانی چەک و مەخزەنەکانی هەڵگرتنی چەک وبنکەکان وبارەگا سەربازیەکان وتەنانەت لە پەنای ئەوانەدا،نەخۆشخانەکان برەو پێبدات وپێویستی پزیشکی ودەرمانی تایبەت بە بارودۆخی کوتوپڕی وەک ئەمڕۆ پاشەکەوت بکرێت،؟ئایا بۆ نمونە لەئەمریکا خەرجی کەمێک لەوەزیاتر لەودوو هەزار ملیار دۆلارەی بۆ هێرش کردنە سەر عێراق خەرجکرا،بەس نەبوو بۆ ئەوەی کە ڤایرۆسی کرۆنا نەبێتە قەیران؟

نەک تەنها بۆ ئەمریکا بەڵکو بۆ هەموو دەوڵەتەکان ئەو کێشانەی کەناوی دەبەن بە "ئاسایشی نەتەوەیی"،وە لە ڕاستیدا مانای واقیعیەکەی شتێک نیەجگەلە پاراستنی هێزو دەسەڵاتی چینی سەرمایەدار،لەپیش هەموو شتێکەو□ یە.تەندروستی ودەرمان وپەروەردەو خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی ولە وشەیەکدا پێویستیەکانی جەماوەری خەڵک لەژێر ڕوناکی پیویستیەکانی قازانج هێنانی سەرمایەکان وبەرژەوەندی وپێداویستیە چینایەتیەکانی ل□س□□دا یەکە دەسەڵاتدارەکاندا دائەنرێت.ئەزمەی کرۆنا بەڵایەکی سروشتی نیە،بەڵکو بەڵایەکی چینایەتیە.

لەم نێوەدا کۆماری ئیسلامی بارودۆخێکی بەتەواوەتی جیاوازی

هەیە. لە ئێراندا بەرژەوەندیەکانی چینی سەرمایەدار پێویستی بە چەوسانەوەی توند، بەمافی فراوانی چینی کرێکار وجەماوەری خەڵک، دەسەڵاتی دیکتاتۆری ئاشکراو توندوتیژی سەرکوتگەرە ئەم دیکتاتۆریەتە لەم چل ساڵەی دوایدا، لەگەڵ حکومەتێکی ئیسلامی ئەوپەڕی کۆنەپەرست، تاوانبارو هەتا سەر مێخی ئیسک گەندەڵ نوێنەرایەتی دەکرێت. جیاوازی جمهوری ئیسلامی لەگەڵ دەوڵەتەکانی تردا، تەنانەت لەگەڵ وڵاتانی دراوسێشیدا، لەوەدایە کەچەندین ساڵە لە بەرامبەر هیرش وخەباتی خەڵکەکدا کە چەندین جار بەدەنگی بەرز ڕایان گەیاندوە ”بڕوخێ کۆماری ئیسلامی“ لەگەڵ ئەزمەیەکی هەمەلایەنەدا دەستەوئیخەیە. ئەو حکومەتە بە مانەوەی خۆی لە بەرامبەر شەپۆلی ناڕەزایەتی خەڵکیدا دەجەنگێت، وە ئیستراتیجی و ئامانج و ناوەرۆکی سیاسەتەکانی شتێکی تر نیە جگەلەمە. ئەم حکومەتە نەک تەنها هەتا لە قسەشدا بەرپرسیاریەتی وبەڵێننامەی نیە لە بەرامبەر کۆمەڵگەدا بەلکو بەفەرمی وبەئاشکرا خەڵک بەدوژمن ناودەبات وەناوەرۆک وئامانجی هەر سیاسەت وهەڵوێست وهەنگاوێکی جگەلە ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ ئەودوژمنەدا شتێکی ترنیە. ئیستراتیجی کۆماری ئیسلامی دەتوانیت لە دوو وشەدا کورت بکەیتەوە: بکوژەو بمێنەرەوە.

بەریەککەوتنی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ قەیرانی کرۆناش لەهەمان ڕاستادایە. کۆماری ئیسلامی تەنها دەوڵەتێکە کەلەدونیاکە نەک ئاماری نەخۆشەکان و قوربانیەکانی کرۆنا ڕاناگەیەنیت، بەڵکو ئەوپزیشک وخەڵکە شەریفەش کە ڕاستیەکان دەڵێن، بەتاوانی هێرش بەسەر ئاسایشی وڵات دەکەونە ژێر چاودێری. تەنها دەوڵەتێکە کە کۆمەک وهاوکاریە وەرگیراوەکان بە ڕوبەڕوبونەوەی کرۆنا ڕەوانەی بازاڕی ڕەش دەکات وەیا دەیخاتە حسابی هێزە تیرۆریستەکان لە لوبنان وعێراق، وە تەنها دەوڵەتێکە کە بڵاوبونەوەی ڤایرۆسی کرۆنا بە هێرشی بایۆلۆجی بەسەر پایەکانی ئیسلام ناودەبات وە بە ڕوبەڕوبونەوەی ڕێگا بەدوعاکردن ئەدات. خەڵکی ئێران بە ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ کرۆنا ئەبێت لەگەڵ ئینسانکوژە دەسەڵاتدارەکانیشدا ڕوبەڕوببنەوە. وەهەر ئێستا ئەم ڕوبەڕوبونەوەیە دەستی پێکردوە.

بگەڕێینەوە بەسەرەتایی باسەکە. پرسیارەکە ئەوەبووکە بەچی بە پارێزگاری لەکۆمەڵگە ئەبێت کۆمەڵگە دابخەیت؟ ئەم ناکۆکیە لەکوێوە هاتوە؟ ئێستا ئەبێت وەڵامی ئەو ناکۆکیە ڕون بێت. بە ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ ئەزمەی کرۆناو ئەزمەو کارەساتی سروشتی تری لەم شێوەیە، ئەوە نەک کۆمەڵگەی ئینسانی، بەڵکو ئەوە کۆمەڵگەی چینایەتیەکە لەناودەبرێت. لە سیستەمێکدا کەلەگەڵ ئەزمەیەک کە جێگەی پێشبینیە کەکۆنترۆل دەکرێت غافڵگیردەبێت، جگەلەماڵەوە دانیشاندن و لەکارخستنی کۆمەڵگەو چالاکیە کۆمەڵایەتیەکان چارەیەکی تریان

نیە. ئەو بارودۆخەی ئێمە دروست بووە ئەوە تەنها ڕێگەی مانەوەیە لەبەرامبەر تارمایی مەرگەکە کە بەسەر دونیاوە لە هاتوچۆدایە. ئەمە تەنها ڕێگەی ڕووبەڕووبوونەوەیە لەگەڵ نەخۆشی کوشندەی کرۆنا لە بارودۆخی ئێستای دونیادا. بەڵام ئەم بارودۆخە لە بناغەوە و لە بنەمادا دەتوانرا شتێکیتر بێت. مرۆڤایەتی گرفتار لە نیزامی سەرمایە دەیتوانی لە کۆمەڵگەیەکدا بژیت کە میحوەرو بنەما وفەلسەفەو ئیستراتیجی سیاسی وئابوریەکەی دابینکەری پێویستی هەموو ئینسانەکان بێت. کۆمەڵگەیەکی ئاوەها هەرگیز بە بڵاوبونەوەی ڤایرۆسێک توشی قەیران نابێت، هەتا ناچار بێت بە مانەوەی خۆی پەنا بەرێت بۆ خەڵوەتی ماڵەکان.
قەیرانی کرۆنا قەیرانی ئابوری سیاسی کۆمەڵایەتی بە پلە قوڵتر بەشوێنخۆیدا ئەهێنێت. ئەوقەیرانانەی کە نەک تەنها نیزامی ئابوری بەڵکو بیرکردنەوەو باوەڕو فەلسەفەی سیاسی ومەنتیق و دونیا بینی جیهانی سەرمایەداری بەقوڵی لەژێر پرسیاردانابوو. هەربەوشێوەی کە لە قەیرانی ئابوری ۲۰۰۸ تەنانەت ڕاگەیاندنەکانی بۆرژوازی دانیان پێدانا کە حەق لای مارکس بوو، لەماوەی قەیرانی ئێستاشدا جارێکیتر بیروباوەڕی گشتی جیهان سەرنجیان چوە لای مارکس وسۆسیالیزمی جۆری مارکس. جارێکی تر ئاشکرا بوو کە تەنها نیزامێکی سۆسیالیستی. نیزامێک کە لەسەر بنەمای دابینکردنی پێویستیەکانی هەموو هاوڵاتیان ڕێکبخرێت، دەتوانێت ئەو جۆرە قەیرانانە بۆ هەمیشە چارەسەر بکات. ئەبێت هەوڵبدەی وە ‘ئومێدەواربیت کە لە دونیای دوای کرۆنا سۆسیالیزمی مارکس، سۆسیالیزمیک کە بنەماکەی ئینسان وئینسانیەتە، سەربەرزکاتەوەو ببێتە بزوتنەوەیەکی کاریگەر.
تائەوجێگەی پەیوەندی بە کۆمەلگەی ئێرانەوە دەبێت، نابێت لەبیری کەی کەلەڕوانگەی خەبات وناڕەزایەتیە جەماوەریەکانیشەوە کۆمەڵگە لەژێر دەسەڵاتی جمهوری ئیسلامیدا بارودۆخێکی تایبەتی هەیە. قەیرانی کرۆنا لە ئێران لە ناو ودەی ڕاپەڕینە جەماوەریدا بە هێنانەخوارەوەی حکومەتی جەلادانی دەسەڵات پێکهات. بزوتنەوەی سەرگونی خوازانەیەک کەلە قەیرانی کرۆنادا دوبارەو بەهێزتر وپەرەگرتوتر لە هەمیشە سەری بەرزدەکاتەوەو هەتا ڕوخاندنی حکومەتی تاوان وبێ ئابڕویی وژێرەوژورکردنی نیزامی دژی ئینسانی سەرمایەداری لە ئێران بەرەو پێشەوە دەڕوات. شۆڕشی سەرکەوتو لەئێران دەتوانێت سەرەتای دەستپێکی لەبەریەک هەڵوەشانی نیزامی سەرمایەداری بێت لەسەرتاسەری دونیادا.

۲۰۲۰\۳\۲۰

وەرگێڕانی کاوە عومەر
٢٠٢٠\٣\٢٣